

הלכתא למשיחא - בזמן הזה! (תגובה למאמרו של אושרי ורהפטיג)

הכותב בוחר את סדרי העדיפויות בלימוד תורה, וקובע כי הלימוד המביא לידי פסיקת הלכה למעשה קודם ללימוד שאין לו השלכות מעשיות. מכך הוא גוזר מסקנה: "יש לתת עדיפות לנושאים בני זמננו, על פני נושאים שהם 'הלכתא למשיחא'". דווקא מפני שדברי המחבר נכונים בעיקרם, אני מבקש לערער על מסקנתו ביחס להלכות המקדש. רב יוסף, שחי בבבל לפני 1,700 שנה, רשאי היה לפטור את הלכות המקדש והטהרה כ"הלכתא למשיחא", חסרי משמעות מעשית לזמנו. לא כן בימינו, כשהננו יושבים במדינתנו העצמאית ובירושלים עיר הקודש השלמה והמשוחררת, וקול דודנו דופק: פתחי לי.

א. בית המקדש - שאלה עכשווית!

מרון הכהן הגדול מאחיו, החפץ חיים זצ"ל, פעל רבות לפני כמאה שנה לבירור הלכות המקדש, מתוך תחושה של דחיפות. ומה נאמר אנחנו, שיצאנו מראדין ומקזבלנקה והננו עומדים למרגלות הר המוריה, ורואים את המקום מקרוב? הכעת נשב פה עם החמור?!
חידוש חיי הקודש והטהרה בישראל תלוי בין השאר בכך שכל תינוק ותינוקת יהיו בקיאים בהלכות הבסיסיות של קודשים וטהרות, כבימי חזקיהו. מלבד הידע הבסיסי להמונים, חיוני להעמיד דור של תלמידי חכמים שיתמחו בהלכות העבודה, ויהיו בעלי יכולת בירור והכרעה. מונחת לפתחנו סדרה ארוכה של שאלות הלכתיות, שכמה מהן מוזכרות בספרים שונים כמכשול בפני חידוש העבודה. לעני"ד, רובן ככולן ניתנות לפתרון אם יוקצו לכך הכוחות והמשאבים המתאימים, ובעיקר אם נתייחס לבית חיינו כאל עגונה המצפה להיתר מבית דין (ולאמתו של דבר - העגונה היא אנחנו, ולא המקדש).
במובן זה, המשפט "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" מקבל משמעות כפולה: לא רק לימוד המדריך כיצד לעשות את הדברים בצורה נכונה, אלא לימוד המעורר את הציפייה והרצון, אשר יביאו, ברצות ה', להתממשות הדברים הלכה למעשה.

ב. 'מת מצווה' בלימוד תורה

ראוי לצטט בהקשר זה את דברי ספר חסידים (סי' רסא):

אהוב לך את המצוה הדומה למת מצווה שאין לה עוסקים, כגון שתראה מצוה בזויה או תורה שאין לה עוסקים. כגון שתראה שבני עירך לומדים מועד וסדר נשים - תלמוד סדר קדשים. יש לציין, שבעשור האחרון מורגשת פריחה של ממש בעיסוק בקודשים וטהרות בציבור החרדי, והספרות התורנית בנושא התעשרה מאוד. דא עקא, שעיסוק זה הוא בעיקרו בבחינת "דרוש וקבל שכר", ללא התמקדות בשאלות בוערות מבחינה מעשית וחיפוש אחר פתרונות¹. בציבור

1. שאלות לדוגמה: האם ניתן לארוג בגדי כהונה במכונה ובהיקף תעשייתי? האם מותר להוסיף חומר משמר ללחם הפנים? איזה אחוז זהב נחשב 'זהב טהור'?

הציוני-דתי, האמון על ציפיית הישועה וקירוב הגאולה בדרך הטבע, כמדומה שטרם הוקדשה תשומת הלב הראויה ל'מת מצוה' זה.

ג. כללי הפסיקה ב'הלכתא למשיחא'

ולנקודה נוספת: הכותב מביא את דברי המהרי"ק (שורש קסה), שלפיהם כללי ההלכה שנאמרו בגמרא לא נאמרו אלא על ההלכות הנוהגות בזמן הגלות והחורבן. כדעה זו סוברים גם התשב"ץ (ח"ג סי' לו) ורבנו שמשון (מובא בתשב"ץ שם). יש שייחסו סברה זו גם לרמב"ם, ויישבו בכך כמה מפסקיו הנראים כסותרים לכללים אלו (חוות יאיר סי' צד; נודע ביהודה מהדו"ת אה"ע סי' קכט). ברם, מבדיקת פסקי הרמב"ם בהיקף רחב מתברר, לענ"ד, שהרמב"ם פסק בעקביות בהתאם לכללים המקובלים. החריגות בעניין זה ניתנות להסברים מקומיים בכל סוגיה כעניינה, והיקפן אינו שונה מקשיים דומים בפסיקות הרמב"ם בשאר דיני התורה². זוהי גם הדעה המקובלת על רוב הראשונים, המזכירים את כללי הפסיקה גם בהקשרים של קודשים וטהרות³.

כך עולה גם מהגמרא עצמה בכמה מקומות:

1. הגמרא במסכת זבחים (סו, ב) מניחה בפשטות, שהכלל שהלכה כר' יהושע לגבי ר' אליעזר תקף גם בקודשים (עיין רש"י שם ד"ה מציעתא במיצוי).
2. במסכת שבת (לט, ב) קובע רבי כלל, שבכל מקום הלכה כדברי המכריע "חוץ מקולי מטלניות"; הרי שטרם להוציא מכלל זה דין מסוים במסכת כלים.
3. במסכת נדה (דף ח, א) אומר שמואל ש"הלכה כר' אליעזר בארבע" הלכות בלבד, ומבואר: "כי אמר שמואל הלכה כר' אליעזר בד' - בסדר טהרות, אבל בשאר סדרים - איכא טובא".
4. בירושלמי (נדה א, ד) מופיעה מחלוקת בין ר' יוסי לר' יהודה בדניי טומאה וטהרה (שאינם נוגעים להיתר אשה לבעלה), ור' יוחנן פוסק כר' יוסי. שואל על כך הירושלמי:

רבי בא בר כהן בעא קומי רבי יוסי [האמורא], דלא כן מה אן אמרין? רבי יודה ורבי יוסי - אין הלכה כרבי יוסי!!

כלומר, לשם מה הוצרך ר' יוחנן לפסוק כאן במפורש כר' יוסי, הרי הדבר ידוע שהלכה כמותו כנגד ר' יהודה!⁴

2. תקצר היריעה מלפרט, אך לצורך התרשמות ראשונית בנושא זה די בעיון חטוף בכס"מ בספרי עבודה-קרבנות-טהרה ובפיה"מ להרמב"ם לסדרי קודשים וטהרות, בישורה התחנתה בכל משנה ומשנה.
3. תשובות הגאונים (הרכבי, סי' רמא); ר"ח יומא מו, ב על הכלל שהלכה כרבא נגד אבין, ולפי ביאורו לסוגיה הגמרא עצמה בונה על כלל זה; רש"י במנחות נב, א ד"ה הי מינייהו; בתוספות: פסחים עז, א ד"ה דלא; תענית כח, א ד"ה אי; חגיגה ט, ב ד"ה שני; זבחים ו, א ד"ה אחד (אך עיין גם שבת ע, ב ד"ה נודע); ראב"ד: הלי נטירות ב, יט; הלי כלים כז, ב ועוד; רמב"ן בהשגות לספר המצוות, שורש תשיע; רשב"א נדה מב, א ובשו"ת ח"א סי' שפח; ריטב"א נדה שם; רא"ש: ברכות פ"ו סי' יט; חולין פ"ח סי' טו; סדר עבודת יוה"כ; אור זרוע בהלי פסחים בכמה מקומות.
4. יש להעיר על שלוש הראיות האחרונות, שבזמנם של רבי, ור' יוחנן ושמואל עדיין נהגה שמירת טהרה, אף כי בהיקף מצומצם יחסית לזמן הבית (עיין חגיגה כה, א וחולין קו, ב). אם כן יש מקום לומר, שכללי הפסיקה בין התנאים (שנקבעו על ידי ראשוני האמוראים, עיי' ערובין מו, א) נאמרו אמנם על סדר טהרות, שהוא מן ההלכות הנוהגות "בזמן הזה" של אומרי הכללים, אך לא על סדר קודשים.